

Az emlékszoba asztalán a vendégek könyve igen sok, értékes bejegyzést őriz neves látogatóktól, vendégektől. A hajdúszovátiaiak – énekkarosok és nem kórustagok – talán az 1963. május 20-i keltezésű kodályi beírásra a legbüszkébbek. Ez így hangzik:

„1963. május 20-án

Örömmel hallottam a kórus szép fejlődését. Kívánom, hogy nőjön felfelé minden akadály ellenére, bizonyítsa, hogy ilyet is tud a magyar falusi nép.

Kodály Zoltánné

Kodály Zoltán”

Az énekkar tagjai nagy szeretettel veszik körül az emlékszobát. Létrejöttkor társadalmi munkával hozták teljesen rendbe, berendezték, s azóta is így fejlesztik. Az énekkarhoz vagy rendezvényeikre érkezőknek előszeretettel megmutatják azt. Hagyományá vált az utóbbi években Hajdúszovátán az is, hogy az általános iskola VII, VIII. osztályos tanulói rendhagyó énekóra keretében meglátogatják az emlékszobát, ismerkednek emléktárgyaival. Ezen keresztül is formálódik, erősödik bennük az elhatározás, hogy szüleik, nagyszüleik nyomdokaiba lépve, egyszer ők is tagjai legyenek a felnőtt énekkarnak. A jelenkor érdeklődője pedig könnyűszerrel hozzájuthat Hajdúszovátán a kiállított tárgyak megtekintéséhez, mivel az emlékszoba kulcsa a közeli községi művelődési házban mindenkor megtalálható.

1985-ben ünnepli majd a 100 éves fennállását a hajdúszovátai kórus. Addig is tovább kívánják bővíteni az emlékszoba anyagát az énekkari tagok visszaemlékezéseivel, a volt karnagyok fényképtáblájával, a kiállítási tárlók korszerűsítésével. Tapasztalható Hajdúszovátán, hogy az énekkari emlékszoba szerves részévé vált a hagyományápolásnak, a községismeretnek, község szeretetnek. Másrészt az énekkar élő emlékezetét olyan tárgyi emlékekkel erősíti, amelyekre Hajdúszovátán a jövőbeli kórusélet is támaszkodhat.

Szathmári Károly

A sümegi Darnay-gyűjtemény

Ma már jobbára csak a szakemberek ismerik Darnay Kálmán régészeti tevékenységét. Irodalmi munkásságára is rátelepedett a hálátlan utókor közönyének vastag porrétege. Az az ember volt ő, akinek feltárásai nélkül nem illik magyar régészetről beszélni, de akinek nevét csak a hivatkozás szintjéig szokás megemlíteni.

Darnay Kálmán 1864-ben született Sümegen, abban a helységben, amelyik évszázadokon keresztül megőrzött valamit a felvilágosodás, a reformkor érintetlen tiszta levegőjéből. Nem csoda hát, hogy a sümegi várból 1877-ben talált „reneszánsz díszes sarkantyú” elindította azon a szenvedélyes kutatóúton, amelynek mezsgyéjéről egész életében nem tért le.

A grázi kereskedelmi iskola elvégzése után, 23 évesen átvette apja sümegi vaskereskedését, ahol gyakran kapával, kaszával fizetett azoknak a környékbelieknek, akik valami ódon tárgyat vittek be üzletébe. 1899-ben házasságot kötött Luiszer Karolinnal, mely frigyből öt gyermek született: Ida, Sára, László, Géza és Erzsébet.

A kereskedői munkába – ami igazán sohasem érdekelte – fokozatosan belefáradt, így hát másra bízta az üzlet vezetését. Végre régészeti, múzeumi és irodalmi munkáinak élhetett. Megismerkedett Pulszky Ferencel, Römer Flórisssal, Hampel Józseffel, akik nagyra becsülték munkáját és akiktől az első igazi szakmai segítséget kapta. Römer 1886-ban így búcsúzott Darnaytól: „Én távozom, Te lépsz fel és kövesd nyomdokaimat.”

Mind gyakrabban jelentetett meg cikkeket, tanulmányokat. Nevét a hazai szakembereken kívül lassan megtanulták külföldön is. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy 1882-ben elkezdte a csabrendeki Hallstatt-kori urnatemető feltárását és Szalacsán kelta pénzverőt talált.

Fokozatosan gyarapította hatalmas gyűjteményét és azt az érdeklődők részére látogathatóvá is tette. Saját pénzén és saját szerkesztésében kiadta a *Házibarat* című értesítőt és a *Darnay Múzeum Ingyen Naptár*-át. Ezek a kiadványok ismertették a múzeum gyarapítására tett erőfeszítéseket, az új ásatások eredményeit, a gyűjteményt gyarapítók nevét. A kalendáriumforma kedvenc olvasmánya volt a parasztságnak, így könnyen, szinte észrevétlenül csempészte a falusiak asztalára a vásárok helye és időpontja mellett a régészeti híreket, történeteket. Igazi népművelő vénával találta meg azt a néha tréfás, gyakran komoly hangot, amelyet naptárja szerkesztésénél alkalmazott.

1900-ban megjelent *Magyarország őskora* című munkája, melyet a városi és falusi értelmiségnek szánt, de amelyet hosszú éveken keresztül az egyetem falai között is forgattak a hallgatók. Szépirodalmi munkásságát hat mű fémjelzi. A *Gisimár* a somlóhegyi ősemlék, a *Tagisír* a szalacscai kelták életét dolgozza fel regényes formában. A *Testőrszerelmek* és az *Elkészt csók* Kisfaludy Sándor életéből villant fel forrásanyag-értékű pillanatok. Darnay a Kisfaludy-kultusz egyik leghangosabb és legavatottabb

szószólója volt. Célul tűzte ki a Kisfaludyakra vonatkozó összes anyag megszerzését. Erre vonatkozó kutatásait igyekezett könyv alakban is megjelentetni. Talán legismertebb műve a kétkötetes *Kaszinózó táblalábúk* című anekdotagyűjtemény. A könnyed, csevegő stílusban megírt könyv kedvenc olvasmánya volt a táblalábúk korát kedvelő közönségnek. A történetek forrása részben saját kutatásokról, részben Eitner nagyapjának elbeszéléseiből táplálkozott. A *Bujdosó gyöngyosorban* a Balaton-menti várak történetét dolgozta fel.

Az 1887-ben alapított magánmúzeumát 1907-ben felajánlotta a nemzetnek. Két év múlva megszületett az adakozást rögzítő szerződés, amely azután 1912-ben jogerőre emelkedett. Az intézmény felvette az *Állami Darnay Múzeum* nevet. Ő lett az igazgatója és továbbra is minden energiáját a múzeumügynek szentelte. Pontos vezette a szaporulatot, hűségesen számolta a múzeumot megtekintőket is, akik vasárnap, szerdán és csütörtökön ingyenesen, míg szombaton 30 fillérért tekinthették meg a szép anyagot. Ezeket az adatokat az ingyenes naptárban közölte évről évre. Innen értesülhetünk arról, hogy évente több ezren látogatták a kiállítást. Élete a múzeumi tárlók, az íróasztal és a kutatóárok között oszlott meg. Eötvös Károly 1903-ban egy hetet töltött Darnay házában. Az idős író, politikus búcsúzva a vendégszerető háztól és a híres gyűjteménytől, levette a könyvespolcáról saját könyvét, az *Utazás a Balaton körül-t* és beleírta: „Ha e könyvnek lesz még folytatása, abban Darnay Kálmán barátomnak lesz nagy érdeme. 6/IX. 1903. Eötvös Károly.” Az 1909-ben megjelent *Balaton utazás vége* valóban egy külön fejezetet szentel a Darnay-gyűjteménynek. Így ír a muzeológusról: „Az én nemes barátomnak, szentmártoni Darnay Kálmánnak tárháza ez. Ő szerezte, ő gyűjtögette, ő kapargatta össze. Egyedül ő. A magyart műveltség történetének e gyönyörű munkálata egyedül az ő érdeme. Olyan érdem, amelyhez a világon senkinek sincs osztályos joga. Még a szerencsének sem.”

A Darnay-gyűjtemény története azonban itt még nem ért véget. A hatalmas mennyiségű régészeti anyagot, a hadtörténeti, az okmány-, a néprajzi és ikonművészeti gyűjteményt (a Kisfaludy-relikviák kivételével) 1937-ben Keszthelyre, a Balaton Múzeumba szállították azzal a céllal, hogy a sümegei és keszthelyi gyűjtemény egy nagy, országosan még tekintélyesebb anyaggá ötvöződjön. Sajnos ez lett a veszte is. 1945-ben Zalaegerszegen a sepsiszentgyörgyi múzeum anyagával együtt szőnyegbombázás következtében teljesen megsemmisült.

Darnay négy hónappal élte túl életművének pusztulását.

Hogy ma mégis hagyatékról beszélhetünk, azt lányának, dr. Tóth Károlynénak, született Darnay Sárának köszönhetjük, aki örökölte édesapja gyűjtőszenvédelmét. Kezdetben az apával együtt, majd annak halála után külön is, szívvel-lélekkel és hozzáértéssel szedte össze a jelenlegi Darnay-gyűjtemény hatalmas anyagát. Az apai ház szinte melegágya volt képességei kibontakozásának. A kor neves tudósai, művészei vissza-visszatérő vendégek voltak és hosszú, éjszakákba nyúló beszélgetéseket folytattak a kisváros emeletes sarkházának szobáiban. A házban megfordult festőművészek, grafikusok egy-egy vázlatát őrzi – a vendégszék emlékeként – egy kissé megkopott vörös borjúbőrbe kötött vázlatfüzet: Rippl-Rónai Józsefét, Csók Istvánét, Rudnay Gyuláét, Haranghy Jenőét, Sassy-Aiglón Attiláét, Bakos Tiborét, Istók Jánosét, Edvi Illés Aladárét és másokét. Megfordult itt Kaffka Margit, Szabó Dezső, Móricz Zsigmond, Rexa Dezső, Rákosi Viktor, Berczik Árpád, Réthy László, Endrődy Sándor, Vay Sándor, Malonyay Dezső és még sokan mások.

Lánya gyűjteménye szinte az apáival versenyben nőtt. A keszthelyi Balaton Múzeumban ma is megtalálható az a római Minerva-szobor, amelyik Darnay Sára gyűjteményéből került oda. Azonban a főleg régészeti darabokat gyűjtő Darnayval szemben lánya festmények, bútorok, porcelánok, népművészeti tárgyak, tehát képző- és iparművészeti értékek iránt érdeklődött.

A második világháború alatt, amikor az Állami Darnay Múzeum oroszlárésze Keszthelyen volt és csak a Kisfaludy-relikviák maradtak Sümegeen, ezt az anyagot Darnay Sára, férjével együtt mentette meg a pusztulástól, majd 1947-ben visszaadták jogos tulajdonosának, a Magyar Államnak. Ez az anyag sem maradt azonban teljes egészében Sümegeen, mert a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum és a badacsonyi Kisfaludy Múzeum is részesült belőle.

Az 1950-es évek újból megpróbáltatások elé állították a gyűjteményt. 1951-ben hirtelen meghalt dr. Tóth Károly. Felesége havi 250 forint nyugdíjból élt és ebből tartotta el idős édesanyját is – Darnay Kálmán özvegyét –, akitől ekkor már megvonták a 200 forintos kegydíjat. A gyűjteményhez kellett nyúlni és eladni pár darabot. Így került eladásra negyven darab XIX. századi metszett és festett kristálypohár, darabonként 20 forintért, és így került el a családtól szinte fillérekért Perlmutter Izsák, Csók István, Benczúr Gyula, Székely Bertalan, Vaszary János képe. Kétszáz darabos rajzgyűjteményüket – szerencsére – a Szépművészeti Múzeum vette meg.

Az egyre jobban elvaduló, valaha jobb időket látott kert közepén meghúzódó földszintes, tornácos ház azonban még ezek után is hatalmas értékeket rejtett. Az előszobában és konyhában a faragott és festett szekrényeken, tálalásokon sorakoztak a korondi és sümegei bokályok, szilkek, köcsögök és tányérok. A falakat neves grafikusok vázlatai és egy különleges, rendkívüli gyűjtemény – a szenteltvíztartók sokasága – borították. A hatalmas hall empire berendezése még a Kisfaludyaké volt, a biedermeier asztal, szekrény, fotelok és székek a családé. A gyönyörű zöldszemes kályha tetején szebbnél szebb habán bokályok és egy gyermeket tartó habán madonna vonta magára a figyelmet. A falakat Munkácsy Mihály, Vaszary János, Zichy Mihály, Várady Lajos, Rippl-Rónai József, Haranghy Jenő, Vastagh György, Fényes Adolf, Kunffy

A sümegi Kisfaludy Múzeum (Cséby Géza felvétele)

Lajos képei, vázlatok, metszetek szinte kitapétázták. A vitrinek holicai, altwien, herendi, sewres-i, meissen tányérokat, készleteket, csészéket, porcelánszobrokat rejtettek. Tárháza volt ez a míves angol porcelánoknak is. Itt találhattuk Kisfaludy Sándor ezüst evőeszközkészletét a tartódobozával együtt, XVIII. századi szép barokk ezüstműket, Vajda Ignác hétszemélyes ezüstkészletét, Szegedy Róza manikűr- és szépítő-készletét, csipkéjét menyasszonyi ruhájáról. Világoskék selyembélésű dobozban lapult a Döry család hagyatéka, egy XIX. századi gyászékszer. Ezt a rusztikus ezüst karkötőt, amely 13 darab sötétvörös, szinte fekete csiszolt kristályt foglal magába, a család nőtagjai viselték az 1848/49-es szabadságharc bukása után, így emlékezve az aradi 13 vértanú tábornokra. Szinte egyedülálló a környéken a mintegy 25 darab-ból álló halotti lepedőszél-gyűjtemény, amelyek szépen képviselik a kor kézimunkáit. Az elegáns vonalú empire falóra alatt a városlődi kerámiagyár finom kékvirágos teáskészletét még a múlt században készítették. Az íróasztalon Ferenc császár biszkvit porcelánszobra békésen megfér Eisler Fanny színésznő finom, törekeny neuwieni porcelán kézműsolatával, egy szépen metszett empire kristály ivótűlökkel és azzal a vendégkönyvvel, amelyet az 1940-es évektől őrizi e ház látogatóinak beírásait, rajzait. Keresztury Dezső, Páger Antal, Lipták Gábor, Koczogh Ákos, Amerigo Tot, Gink Károly, Vargha Balázs, Major Tamás, Melis György sorai és rajzai emlékeztetnek e házban eltöltött kellemes percekre. A falipolcokon ízelítőt kaphatunk a poszthabán művészetből, megcsodálhattuk egy régi sümegi fedeles, szinte fajanszszerű finom agyagedény áttört mintáit – amelyet egy régi fiatal mester készített menyasszonyának –, régi sümegi kályhacsempéket, városlődi, zsolnai, felvidéki, erdélyi edényeket.

Dr. Tóth Károlyné, született Darnay Sára ma 80 éves. Oriási gyűjteményét lakóhelyének adományozta azzal a kikötéssel, hogy az anyag Sümeget soha el nem hagyhatja és a gyűjtemény édesapja nevét vegye fel. Maga kisebb lakásba költözött, pár darabot megőrizve a régi házból, abból a kreatív környezetből, amelyben szinte egész életét eltöltötte. A gyűjtemény egy része a sümegi Kisfaludy Múzeumban került elhelyezésre, amelyet felújítva 1982. október 9-én adták át a nagyközönségnek. A ma múzeumi célokat szolgáló épület azonban vizes, így átmeneti szállása lehet csupán az értékes anyagnak. Végül elhelyezésül a volt püspöki palota kínálkozik, amely a tervek szerint múzeumi célokat szolgál majd.

Sümeg büszke lehet a Darnay család munkásságára, és büszke is. Két emléktábla, utca viseli Darnay Kálmán nevét, és most már két múzeumi szoba is emlékeztetni fog – lánya jóvoltából – a sümegi polihistorra.

Cséby Géza